

MORALNI VID SAKRAMENTA POKORE

Sakramenat pokore je jedan od predmeta kojemu se danas, kod nas i vani, posvećuje posebna pažnja u teološkim raspravama. Razlog je tome obnovljeni obred toga sakramenta koji je, uz odobrenje pape Pavla VI., izdala Sv. kong. za bogoštovlje 2. XII. 1973. pod naslovom *Ordo Paenitentiae*.¹ Sakramenat pokore zadnji je sakramenat koji je reformiran prema zahtjevima II. vat. sabora.² Na toj se reformi radilo i uložilo truda više nego na bilo kojem drugom sakramentu. Da li je ujedno njegova reforma i najuspjelija, mišljenja su podijeljena. Svi se pak slažu da će biti najteže provesti u praksu reformirani obred upravo ovog sakramenta. Govoreći o sakramentu pokore s moralnog vida, imam pred očima osobito ono što RP donosi u *Predhodnim napomenama*. Želim istaknuti kako su grijeh i radosna vijest o oproštenju usko povezani sa sakramentom pokore te što se traži od pokornika a što od ispovjednika kod obavljanja toga sakramenta.

I. Grijeh i radosna vijest o oproštenju

1. Sakramenat pokore pretpostavlja grijeh

Krštenje i pokora dva su sakramenta kojima je direktna i neposredna svrha oproštenje grijeha. Krštenje je sakramenat za oproštenje istočnoga i svih osobnih grijeha dotada učinjenih, a pokora je za oproštenje grijeha učinjenih nakon krštenja. Zbog toga teologija nazva krštenje »prvom«, a pokoru »drugom« daskom spasenja. Svakako jedan i drugi sakramenat pretpostavlja grijeh.

Nije mi ovdje svrha govoriti o krštenju i grijesima koji su učinjeni prije njega, već o sakramentu pokore i grijesima učinjenim poslije krštenja. Rekoh da sakramenat pokore pretpostavlja grijeh. RP polazi upravo od te činjenice. Odmah u početku on ističe: »Sin Božji, postavši čovjekom, živio je među ljudima da ih oslobodi od ropstva grijeha (usp. Iv 8, 34—36), te iz tame pozove k divnom svjetlu svojemu« (usp. 1 Pt 2, 9).³ Činjenicu grijeha pretpostavlja čitavo Kristovo otkupiteljsko djelo i njegovo propovijedanje koje je započeo pozivom na obraćenje: »Obratite se i vjerujte Evandjelju!« (Mk 1, 15).

¹ Odobreni prijevod na hrvatskom jeziku izdala je »Kršćanska sadašnjost« pod naslovom: **Red pokore**, Zagreb 1975. (Dalje: RP).

² Usp. LG 11; SC 72.

³ RP, br. 1.

Krist je svoju pobjedu nad grijehom, službu pozivanja ljudi na obraćenje i vlast održavanja od grijeha predao svojoj Crkvi. »Crkva nije nikada propustila pozivati ljude od grijeha k obraćenju i u slavlju pokore očitovati Kristovu pobjedu nad grijehom.«⁴

RP smatrao je potrebnim to naglasiti upravo danas kad se opstojnost grijeha niječe na razne načine. Već je Pio XII. upozorio da je najveći grijeh današnjice što ljudi sve više gube smisao za grijeh.⁵ U naše vrijeme zaista ima teorija koje potpuno ili djelomično nijeću opstojnost grijeha. Svi oni koji su »raskrstili« s Bogom i religijom, »raskrstili« su i s pojmom grijeha. Istina, takvi su izvan Crkve. Ali ima i u Crkvi onih koji raznim teorijama stavljaju u pitanje opstojnost grijeha ili ga djelomično nijeću. Dr. HESNARD izdao je 1954. g. djelo pod naslovom: *Morale sans péché*, pozivajući se na »moral bez grijeha.«⁶ Mnogi naši suvremenici smatraju da grijeh nije ništa drugo nego štetni kompleks krivnje, pa stoga da takav pacijent i ne ispada na ispovjednika već na psihoanalitičara. Psiholozi toliko raščiniše odrasla čovjeka da ga prikazaše kao onoga koji zbog svoje psihičke konstrukcije i datih okolnosti može vrlo teško počinuti smrtni grijeh. Za djecu do 13. godine ustvrdiše da su uopće u nemogućnosti počinuti teški grijeh.

HERMAN SCHELL i LINSENMANN uvedoše razliku između »teškog« i »smrtnog« grijeha, tvrdeći da samo smrtni grijesi isključuju iz kraljevstva Božjega, tj. samo oni koji su učinjeni iz mržnje prema Bogu ili »s uzdignutom pesnicom«, dok teški grijesi nemaju toga učinka.⁷ Neki naglašuju samo socijalnu dimenziju grijeha zanemarujući njegovu teološku dimenziju, tj. naglašuju grijeh kao nered samo u odnosu prema ljudima, a ne i prema Bogu.⁸

Ne želim iznesene teorije odmah a priori proglasiti da su u potpunosti krive i neispravne. Naprotiv, skloniji sam reći da su one nastale na temelju boljeg poznavanja ljudske psihe i da su kao protuustuk onom pretjeranom gledanju grijeha u ljudskim činima. Čak sam sklon reći da u njima ima istine. Slabost im je pak što je ta istina nekada pretjerano naglašena, na štetu druge istine, a u tome se i sastoji zabluda.

Svakako, mi živimo u vremenu u kojem je grijeh stavljen u pitanje. Nijekanje opstojnosti grijeha izravno ili neizravno, potpuno ili djelomično, teoretski ili praktično, logično vodi do zaključka da ni ispovijed nije potrebna. Jedan od razloga opadanja ispovjedne prakse jest i nijekanje opstojnosti grijeha. Zašto bih se ispovijedao, ako sam bez grijeha?

Da se ne podlegne tom mentalitetu, RP navodima iz Sv. pisma doziva u pamet kako su ljudi grešni, i to uzevši ih ne samo općenito nego i pojedinačno.⁹ Istina, postoje razni stupnjevi grijeha: teški i laki, iz zloće i iz

⁴ RP, br. 1.

⁵ Pio XII., u govoru na 26. X. 1946.

⁶ Djelo je bilo stavljeno na indeks zabranjenih knjiga. Usp. B. Häring, *Kristov zakon*, I (KS) Zagreb 1973., str. 321.

⁷ Usp. B. Häring, n. d., str. 341.

⁸ Usp. Ignace Lepp, *La morale nuova*, (Ferro Edizioni) Milano 1967.

⁹ Usp. RP, br. 3.

slabosti, koji rađaju smrt i koji su vlastiti i pravednicima itd. Ali, »ako tvrdimo da grijeha nemamo, sami sebe varamo i u nama nema istine« (1 IV 1, 10). »Uistinu, svi često griješimo« uvjerava nas sv. Jakov (Jak 3, 2). Zbog toga Isus i traži da svi molimo: »Otpusti nam duge naše« (Lk 11, 4). Crkva također zahtijeva da se ponizno udaramo u prsa priznajući da sagriješismo vrlo mnogo »mišlju, riječju, djelom i propustom«!¹⁰

2. Sakrament pokore radosna je vijest o oproštenju

Jedan od glavni razloga zbog kojih je Evanđelje radosna vijest jest poziv na obraćenje. Ono što Bog nije omogućio palim anđelima, omogućio je grešnom čovjeku: ponudio mu je mogućnost i sredstvo povratka. Odmah nakon pada praroditelja Bog je obećao Spasitelja (Post 3, 15). Kroz čitav SZ pozivao je svoj narod na obraćenje, osobito preko patrijarha i proroka. U NZ Krist je započeo svoje propovijedanje pozivom na obraćenje. To su nastavili apostoli i Crkva kroz sva stoljeća. Bog poziva ljude na obraćenje ne samo općenito i na izvanjski način, već i pojedinačno, milosnim unutarnjim pozivom. Njegov poziv na obraćenje osobni je poklon svakom pojedinom čovjeku (usp. Dj 3, 26; 5, 31; 11, 18; Iv 6, 44; Otk 2, 21). Temeljna je dogma kršćanstva da unutarnji milosni poticaj i poziv prethodi početku i svakom koraku na putu obraćenja.¹¹

Taj Božji poziv na obraćenje, koje se nakon krštenja dovršava sakramentom pokore, u biti je radosna vijest za grešnika, jer mu je ponuđena mogućnost povratka i spasenja. Istina, to je posljednja šansa, ali šansa. Prema tome, ispovijed nije »sudište« na kojemu se krivac kažnjava, već radosna vijest o oproštenju vlastitih grijeha.

»Po sakramentu pokore Otac prima sina povratnika. Krist uzimlje u naručje svoje izgublenu ovcu i vraća je u ovčinjak. A Duh Sveti nanovo posvećuje svoj hram ili se potpunije u njemu nastanjuje.«¹²

Svi odlomci Sv. pisma koje donosi RP, od kojih treba pročitati barem jedan prigodom obavljanja ispovijedi, imaju upravo tu svrhu: navijestiti radosnu vijest o oproštenju. U tom teolozi vide najznačajniju reformu RP, ali i najtežu u praktičnoj primjeni.¹³

3. Povezanost oproštenja grijeha sa sakramentom pokore

Epilog obraćenja obilježen je u NZ sakramentalnošću. Prvo obraćenje (odraslih) dovršava se krštenjem, a ponovno, tj. obraćenje nakon pada u grijeha poslije krštenje, dovršava se sakramentom pokore. Sakramenti krštenja i pokore pretpostavljaju unutarnje, osobno obraćenje kao nužan preduvjet. Potpunog pak obraćenja nema bez sakramenta. Prvo obraćenje

¹⁰ Red mise, pokajnički čin.

¹¹ Usp. D — S, 103. sl.: 176; sl.: 793; sl.

¹² RP, br. 6 d.

¹³ Usp. Gottfried Griesl, *Pastoraltheologische Anregungen für die Hinführung zum Sakrament der Busse*, u: *Theologisch-praktische Quartalschrift* (Linz), 123 (1975.) 2, 169.

i krštenje tvore jednu cjelinu, a isto tako i ponovno obraćenje i ispovijed. Budući da mi imamo u vidu obraćenje nakon pada u grijehе poslije krštenja, govorimo o odnosu obraćenja i sakramenta pokore.

Sakramenat pokore nazvan je »druga daska spasenja nakon brodoloma grijeha.«¹⁴ To je ujedno i redovita daska spasenja. Da bi grešnik postigao oprostenje svojih grijeha, mora se podvrći sudu Crkve. »Da bi postigao spasonosni lijek pokore, vjernik mora po rasporedbi Božjeg milosrđa ispovijediti svećeniku sve i pojedine teške grijehе kojih se nakon ispita savjesti sjeća.«¹⁵ To je u stvari nauka Tridentinskog sabora kojom je osuđena Luterova tvrdnja o nepotrebnosti sakramenata pokore.¹⁶

Luter je naime tvrdio da je za oprostenje grijeha dovoljno samo kajanje, jer je polazio od pretpostavke da se grijehom vrijeđa samo Bog i da Crkva nema ništa s odnosom između Boga i pojedinog vjernika. Međutim, grijeh ima ne samo teološku već i eklezijalnu dimenziju. On je uvreda ne samo Bogu, nego i Crkvi. Grešnik pak ima odnos s Bogom ne samo onaj osobni nego i preko Crkve kojoj pripada i koja radi na njegovu obraćenju.¹⁷ Pomirenje dakle ne može biti bez odnosa sa sakramentom pokore, premda nije vezano uz određenu formu toga sakramenta. »Pojedinačna i cjelovita ispovijed i odrješenje jedini je redoviti način kojim se vjernici pomiruju s Bogom i Crkvom.«¹⁸

U izuzetnim slučajevima, zbog posebnih okolnosti, dopušteno je ili čak potrebno podijeliti skupno odrješenje većem broju pokornika bez prethodne pojedinačne ispovijedi. Da se to može učiniti traže se ne samo izvanjski razlozi, o čemu sud donosi mjesni ordinarij, već i istinsko kajanje sa strane pokornika i odluka da će pristupiti pojedinačnoj ispovijedi kad to bude moralno moguće.¹⁹

Ako je nemoguće pojedinačno se ispovijediti, za oprostenje grijeha dovoljno je i istinsko (savršeno) kajanje. To pak kajanje nužno uključuje i iskrenu odluku ispovijediti se. Dosljedno, nema istinskoga kajanja onaj koji isključuje (odbija) sakramenat ispovijedi. Slično kao što ne možemo govoriti o krštenju željom (baptizum flaminis) kod onoga koji odbija krštenje vodom. Na snazi je, dakle, tradicionalna nauka Crkve: obraćenje se dovršava sakramentom pokore — in re vel in voto — ili ga nema. To je i razumljivo, jer je obraćenje spremnost koja pita: što trebam činiti, Gospodine! (usp. Dj 9, 6). Ako dotični odbija učiniti ono što mu se kaže da je dužan, znači da još nije potpuno obraćen.

Pitanje poprima svu svoju teološku i praktičnu važnost kad se radi o primanju »sakramenata živih«, posebno Euharistije. Jasno je da primanje tih sakramenata traži milosno stanje onih koji ih primaju, inače čine svetogrđe. Za primanje svih »sakramenata živih«, osim Euharistije, po

¹⁴ S. th. III. q 84, a 6.

¹⁵ RP, br. 7a.

¹⁶ D — S, 1707—1708.

¹⁷ Usp. LG 11; RP, br.5.

¹⁸ RP, br. 31.

¹⁹ Usp. RP, br. 31—34.

sebi, po Božjoj i crkvenoj zapovijedi dovoljno je učiniti istinsko kajanje i imati nakanu što prije ispovjediti sve teške grijeha.^{19a} Naprotiv, za dostojno primanje Euharistije traži se prethodna ispovijed svih svjesnih teških grijeha, osim da nema moralne mogućnosti prethodno se ispovjediti, a na primanje sv. pričesti ili misenja sile veoma važni razlozi.²⁰ Pavlova opomena: »Neka svatko ispita samoga sebe te onda jede od kruha i pije iz kaleža jer tko jede i pije, osudu svoju jede i pije ako u tome ne razabire Tijelo (Kristovo)« (1 Kor 11, 28—29), sugerira da svatko učini sve što mu je na raspolaganju kako bi dostojno jeo i pio.

II. vatikanski sabor traži da često pristupaju na ispovijed svi oni koji se redovito pričešćuju, pa makar nisu svjesni teških grijeha. To se odnosi u prvom redu na svećenike.²¹ Sv. kongregacija za redovnike izdala je razjašnjenje redovničkim osobama da često pristupanje na sakrament ispovijedi, što Sabor traži, znači dva put mjesečno.²² Sv. kongr. obreda, za vjernike koji se redovito pričešćuju svaki dan ili vrlo često, veli da »treba poučiti da k sakramentu pokore pristupaju u redovitim rokovima, već prema okolnostima svakog pojedinca.«²³ O koristi čestog pristupanja sakramentu pokore, pa i onda kad se radi samo o lakim grijesima, govori RP: »Često i pomno pristupanje ovom sakramentu veoma je korisno i kao ustuk lakim grijesima. Nije to puko obredno ponavljanje ni neka psihološka vježba, nego ustrajno nastojanje da se usavršuje krsna milost te se u nama, dok u svom tijelu pronosimo umiranje Isusa Krista, sve više očituje Isusov život (usp. 2 Kor 4, 10).«²⁴

II. Uloga ispovjednika

Biskupi i svećenici su djelatelji sakramenta pokore. Svećeniku je potrebno i opunomoćenje (jurisdikcija) prema kanonskim propisima za obavljanje toga sakramenta, osim da se radi o pokorniku u smrtnoj opasnosti.²⁵

Ispovjednik nije puki službenik i hladni sudac. On je prvotno djelatelj tajna Božjih. Njegova je uloga trostruka: navjestitelj Božjeg milosrđa, djelatelj oprostjenja i liječnik duša.²⁶

Da bi ispovjednik mogao pravilno i vjerno vršiti tu svoju službu, potrebna mu je prethodna svestrana priprema. On mora marljivim radom steći potrebno znanje, a molitvom i kreposnim životom sebe usavršiti kao Božjeg čovjeka koji je sposoban prosuđivati duhove i ponirati u srca ljudi.²⁷

^{19a} Usp. B. Häring, n. d., str. 389. Ipak zbog pastoralnih razloga i pozitivnih zakona u pojedinim mjesnim Crkvama treba pozivati vjernike na ispovijed prije primanja bilo kojeg »sakramenta živih«.

²⁰ Usp. D — S, 1647; kan. 856.

²¹ Usp. PO 18.

²² N. Prot. 44/70, od 8. XII. 1970.

²³ Uputa o štovanju euharistijskog misterija, od 25. V. 1967., br. 35.

²⁴ RP, br. 7b.

²⁵ RP, br. 9.

²⁶ Usp. Gottfried Griesl, n. mj., str. 169.

²⁷ Usp. RP, br. 10a.

1. Navjestitelj Božjeg milosrđa

Već smo naglasili da je sakramenat pokore radosna vijest o oprostjenju. Jedino Bog, u Isusu Kristu, omogućava, nudi i daje oprostjenje od grijeha. Sve ostalo: Crkva, svećenik, penitent, sakramenat, samo je sredstvo preko kojeg Bog dijeli svoje milosrđe. Taj vid sakramenta pokore bio je dosta zanemaren. On je sada došao do izražaja upravo po čitanjima odlomaka iz Sv. pisma koje donosi RP.

Ulogu navjestitelja Božjeg milosrđa svećenik vrši uprvotno čitanjem i tumačenjem Sv. pisma. Svi svetopisamski tekstovi koje donosi RP imaju za svrhu: ili spoznati vlastite grijeha, ili pozivaju na obraćenje, ili bude pouzdanje u Božje milosrđe.²⁸

Božja riječ jednako »pogađa« i ispovjednika i penitenta. Ona stvara ispravan odnos među njima: ispovjedniku doziva u pamet da on prvotno nije »sudac«, već djelitelj Božjih tajna, u ovom slučaju oprostjenja koje Bog daje i kojeg je i sam potreban; penitenta pak potiče da se pouzda u Boga i da se k njemu vrati. »I ispovjednik i onaj koji se ispovijeda stoje pod Riječi, ona ih pogađa i oni je trebaju. Ako se to uvidi, tada će Božja riječ odrediti i odnos jednoga prema drugomu, a neće biti prisutna želja da jedan gospodari nad drugim.«²⁹ Božja riječ također potiče da se stvori pravilan odnos i sa svim drugim ljudima.

Ipak je potrebno imati na pameti da čitanje Sv. pisma nema nikakvu »magičnu« moć. Da bi Božja riječ bila djelotvorna, potrebna je otvorenost srca i pameti svih koji je čitaju i slušaju. Od svećenika se bezuvjetno traži da ne samo poznaje Božju riječ nego i da je proživljava kako bi je mogao predati penitentu ili učiniti da je on sam nađe.³⁰ Pročitati pak odlomak Sv. pisma prigodom ispovijedi čisto mehanički, rubricistički, da se ispuni propis, ne samo da neće uroditi plodom nego će postati i nesnosan teret.

Ispovjednik kao navjestitelj Božjeg milosrđa sam se mora također pokazati prema penitentu pun ljubavi, uljudnosti, razumijevanja, dobrote i milosrđa. On mora svojim postupkom otkrivati penitentu Očevo srce koje je puno dobrote i ljubavi. Na tu dužnost RP više puta upozorava ispovjednika.³¹

2. Djelitelj oprostjenja

Od službenika sakramenta pokore traži se »da donese duhovni sud kojim, djelujući u ime Kristovo, vlašću ključeva izriče presudu o otpuštenju ili zadržavanju grijeha.«³²

²⁸ Usp. RP, br. 17.

²⁹ Georg Sporschill, *Wie heute beichteten*, unter Mitarbeit von Rupert Feneberg, Wolfgang Feneberg und Gilbert Niggel (Herder), Freiburg - Basel - Wien 1974., str. 117.

³⁰ Usp. isto mj.

³¹ Usp. RP, br. 10b; 16; 18.

³² RP, br. 6b.

Donošenje toga suda nužno pretpostavlja poznavanje penitenta: njegovih grijeha i njegova kajanja (dispozicije). Ispovjednik spoznaje grijeha penitenta prvotno iz njegova priznanja, samooptužbe. Ako to nije dostatno, »svećenik će mu pomoći da se potpuno i cjelovito ispovjedi.«³³

Kod ispitivanja penitenta, svećenik mora voditi računa o više stvari. Prije svega treba imati na pameti da on nije »istražni sudac.« Stoga će ispitivati samo onda kad je potrebno pomoći penitentu da ispovijed bude potpuna i cjelovita. Na cjelovitost i potpunost ispovijedi spadaju samo teški grijesi. Prema tome, s naslova cjelovitosti nema potrebe da ispovjednik ispituje penitenta ako razborito smatra da se ne radi o teškim grijesima. Ta se potreba može ukazati zbog nedostatka dovoljne materije za odrješenje ili zbog spoznaje uzroka grijeha ili zbog okolnosti koji mijenjaju narav grijeha. U svakom slučaju pitanja ispovjednika moraju se odnositi samo na ono područje na kojem je penitent ne samo mogao sagriješiti nego je i *vjerojatno* sagriješio. Inače je opasnost da se penitent sablazni i da mu ispovijed postane još težom.

Kod donošenja suda o težini vlastite krivnje penitenta, ispovjednik mora imati pred očima ne samo *objektivnu* težinu grijeha, već i *subjektivnost* penitenta sa svim njegovim okolnostima. Moralnost čina naime ovisi ne samo o objektu nego i o stanju subjekta i o svim okolnostima u kojima je čin učinjen. Stoga RP napominje da pokornik, ako mu je ispovjednik nepoznat, »na prikladan način naznači svoje životne prilike, vrijeme posljednje ispovijedi, teškoće koje ima u svom kršćanskom životu i drugo što je ispovjedniku korisno za vršenje njegove službe.«³⁴

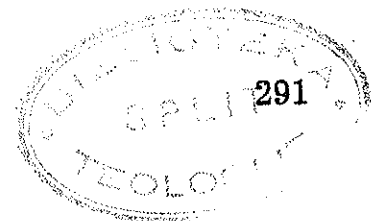
U pitanju kajanja ili dispozicije penitenta ispovjednik također mora biti jako razborit i strpljiv. Normalno je da vjernik dođe na ispovijed raskajan, a ispovjednik da ga vodi svjetlu istine, razotkrije mu Očevo srce i odrazi sliku Krista, Dobroga pastira.³⁵ To bi trebalo ostvariti već u pripravi za ispovijed. Međutim, često se dogodi da je takvo raspoloženje penitenta u pitanju i na samoj ispovijedi. U takvim slučajevima ispovjednik će pomoći penitentu da se iskreno pokaje za svoje grijeha, da se odluči za nov život i, ako je nanio kakvu štetu ili sablazan, da stvori odluku to popraviti na prikladan način.³⁶ Kod toga ispovjednik treba razlikovati sadašnju dobru volju penitenta da se popravi od predviđanja da će opet pasti u iste grijeha. Osim toga, ispovjednik treba imati pred očima ne samo najveći stupanj obraćenja, čemu treba sve ići, već i konkretnu kršćansku zrelost samog penitenta. Često puta radi se o penitentima koji nisu ostvarili, ili čak nisu bili ni u stanju ostvariti, svu puninu grijeha; stoga ne ostvare, ili čak nisu ni u stanju ostvariti, svu puninu obraćenja. Sakrament pokore nije pak samo za najveće grešnike i najveće obraćenike. On je i za prosječne ljude koji — mogli bismo reći — neozbiljno shvaćaju život, pa stoga sve čine neozbiljno, pa i grijeh i obraćenje. Ispovijed ih,

³³ RP, br. 18.

³⁴ RP, br. 16

³⁵ Usp. RP, br. 10c.

³⁶ Usp. RP, br. 18.

uza sve ostalo, treba dovesti do ozbiljnosti kršćanskog života. Svakako, za ispovijed je potrebno i dovoljno da penitent ima obraćenje u onolikoj mjeri uolikoj je mjeri stvarno sagriješio. Razborito se može pretpostavljati da oni penitenti koji iskreno i samoinicijativno idu na ispovijed imaju obraćenje ili dispoziciju uolikoj mjeri. Ispovjednik ih treba upravo preko ispovijedi voditi prema savršenijem stupnju kršćanskog života.

Što se tiče davanja odrješenja, tu je stvar načelno jasna: onima koji su pravilno disponirani, stroga je dužnost podijeliti odrješenje, onima koji nisu ni malo disponirani i uporno to odbijaju ili su u takvim životnim okolnostima koji su nespojivi s kajanjem za grijeh, odrješenje se ne može podijeliti. Onima pak koji su sumnjivo disponirani, a ispovjednik nije uspio otkloniti tu sumnju, odrješenje im treba odgoditi, ili ga uvjetno podijeliti kad to traže opravdani razlozi.

Teško je pak praktično reći u kojim će slučajevima ispovjednik odrješenje uskratiti ili odgoditi. To on sam mora prosuditi i odlučiti u konkretnom slučaju imajući u vidu obaveze svoje službe i stvarne okolnosti samog penitenta. Načelno govoreći: ispovjednik treba tražiti ne razloge u ime kojih bi uskratilo odrješenje, već razloge u ime kojih ga može dati. Stoga, ako je kod penitenta prisutno barem malo dobre volje, ona se ne smije ugasiti već raspirivati. Ako odrješenje raspiruje tu dobru volju, razboritost traži da se podijeli; ako je pak raspiruje uskraćivanje ili odgoda odrješenja, onda ga treba uskratiti, odnosno odgoditi. Međutim, ovo posljednje rjeđe dolazi u obzir nego ono prvo.

Umjereni moralisti se drže načela: prije pada u grijeh treba biti stroži — da se u grijeh ne upadne; nakon pada u grijeh, treba biti blaži — da bi se dotični oslobodio grijeha. Na to nas upućuje i Kristov postupak i njegova nauka. On je dao stroga načela kojih se trebamo držati da ne upadnemo u grijeh. Međutim, bio je jako milosrdan prema svim grešnicima koji su pokazali i malo dobre volje. Strog je bio jedino prema tvrdokornima. Ispovjednik bi se trebao staviti u Kristovu poziciju pa postupiti prema penitentu onako kako bi i Krist postupio, jer on i vrši Kristovu službu. Da bi ispovjednik uistinu tako postupao, nije mu dostatna vlastita sposobnost, nego mu je potrebna i pomoć odozgo. Zato RP izričito veli da svećenik prije ispovijedi »zazove Duha Svetoga da od njega primi rasvjetljenje i ljubav.«³⁷

3. Liječnik duša

Uloga ispovjednika kao duhovnog liječnika ne sastoji se samo u tom da odrješenjem oslobodi penitenta od njegovih grijeha, već poglavito u tom da mu predloži prikladna sredstva pomoću kojih će se čuvati ponovnog pada i odobrovoljiti ga da on prihvati ta sredstva.

³⁷ RP, br. 15.

Zadovoljština (pokora), koju ispovjednik nalaže penitentu trebala bi biti prvo sredstvo koje vodi tom cilju. »Ona će biti ne samo okajavanje učinjenih grijeha, nego i pomoć za nov život i ustuk slabosti.«³⁸ Premda zadovoljština može biti: molitva, samoodricanje i djela milosrđa, kojima se jasno osvjetljuje da grijeh i njegovo otpuštenje ima i društveni značaj, ipak bi ona — koliko je to moguće — trebala odgovarati težini i naravi grijeha.³⁹

Ispovjednik mora kod određivanja pokore imati pred očima ne samo njezinu narav, veličinu i svrhu, već i stanje samog penitenta. Stoga će naložiti onu i onoliku zadovoljštinu za koju smatra da je najprikladnija i najefikasnija za dotičnog penitenta. RP izričito veli: »Vrsta i mjera pokore treba biti prilagođena svakome pokorniku napose kako bi svatko popravio red što ga je narušio te mu se dade pravi lijek za bolest od koje je bolovao. Potrebno je zato da kazna bude uistinu lijek za grijeh te nekako obnavlja život.«⁴⁰ Stoga nema smisla ona zadovoljština koja ne postizava toga cilja.

Savjeti su druga vrst sredstava kojima ispovjednik vrši ulogu duhovnog liječnika. Oni mogu biti negativne i pozitivne naravi. Negativnima se predlažu sredstva za izbjegavanje grijeha, a pozitivnima se predlažu sredstva za daljnju izgradnju kršćanskog života. Kod davanja savjeta, bilo općih bilo posebnih, ispovjednik treba imati na pameti slijedeće:

a) Ispovjednik nije ni zakonodavac ni poglavar penitenta. Stoga se mora čuvati da ne bi nešto nalagao ili zabranjivao što nije dužan radi naravi same stvari ili radi kojeg pozitivnog zakona. On od njega ima pravo i dužnost tražiti da izbjegava grijeh i prigode grijeha i da vrši svoje dužnosti. Kod toga treba penitentu dati do znanja, ako je potrebno, što mu je stroga dužnost, a što samo savjet.

b) Ispovjednik bi redovito trebao reći penitentu nekoliko pobudnih riječi kojim će ga potaći na veću savršenost. Stoga neće ostaviti bez ikakve pobude i poticaja ni one pobožne i revne penitente. Ipak se treba čuvati druge skrajnosti: davati previše savjeta i od svakoga tražiti najveći stupanj savršenosti ne osvrćući se na duhovnu zrelost penitenta i stupanj darova koje je primio.

c) Da bi ispovjednik uspješno vršio ulogu duhovnog liječnika, potrebno je da i sam bude duhovno izgrađen i da poznaje ne samo teologiju već i druge znanosti, posebno psihologiju i načela duhovnog vodstva. Sama ispovjedna praksa nije mu dostatna. Potreban je i studij spomenutih predmeta. Ne smije se zaboraviti da dar dobrog savjeta daje Duh Sveti. Nekima ga on dijeli u tolikoj mjeri da se može govoriti o istinskim karizma-

³⁸ RP, br. 18.

³⁹ Usp. isto mjesto.

⁴⁰ RP, br. 6c.

tičarima u upoznavanju i vođenju duša. Da bi se dobio barem neki stupanj toga dara, potrebno je za njega ne samo moliti nego se i pripremiti upotrebljavajući naravna sredstva i živeći kreposnim životom.⁴¹

III. Uloga pokornika

Pokornik ima veliku ulogu u sakramentu pokore. »On svojim činima sudjeluje u samom sakramentu što ga službenik dovršuje riječima odrješnja koje izgovara u ime Kristovo.«⁴² Premda su nam poznati čini pokornika i premda je već do sada o njima ponešto rečeno, ipak se ovdje na njih ukratko osvrćemo ističući ono što posebno naglašuje RP.

1. Obraćanje

»U pokornikovim činima prvo mjesto zauzima kajanje. To je bol i žaljenje za počinjeni grijeh s odlukom ne grijesiti više.«⁴³ Radi se dakle o obraćenju, o metanoji. Istinsko obraćenje uključuje dvije stvari: odricanje od grijeha i povratak u kuću Očevu.

Obraćanje je prije svega odricanje od grijeha, istupanje iz stanja grešnosti. Ne radi se da se čovjek odrekne pojedinog grešnog čina, već svih djela Zloga. Riječ je o stavu, o držanju. Obraćanje je izlazak iz neprijateljskog u prijateljski i sinovski stav prema Bogu. Izlazak iz tame i laži grijeha u divno svjetlo Božje. Naravno, taj korak čovjek može učiniti jedino snagom Božje milosti. Ali čovjek tome može i treba da doprinese sa svoje strane. Prvo što čovjek može doprinijeti svom obraćenju jest *priznanje da je grešnik* i da mu je potrebno oprostjenje i preobražaj.

Pozitivni vid obraćenja jest ona radosna odluka: *povratiti se u kuću Očevu* (usp. Lk 15, 18). Ta odluka označuje unutarnje pokretanje i uspostavljanje narušenog odnosa s Bogom i s Crkvom. Ona označuje i izmjenu mentaliteta, unutarnju promjenu čitavoga čovjeka. Pod uplivom te odluke čovjek počne misliti, suditi i uređivati svoj život u svjetlu Božje istine i Božje ljubavi. Iz te odluke kao iz svog izvora slijede svi drugi konkretni čini koji se traže od pokornika. On ne samo da žali što je zlo učinio već i odlučuje da se to neće više nikada ponoviti. On unaprijed sve čini što je Ocu milo, iako će možda još dugo bolovati od rana i ožiljaka svojih moralnih stranputica. Njegov povratak Bogu u sebi je radost obraćenja i slavljenje Božjeg milosrđa. Zbog svega toga »u nebu je veće veselje radi jednog grešnika koji se obrati nego zbog 99 pravednika kojima ne treba obraćenja« (Lk 15, 7).⁴⁴

⁴¹ Usp. Alfonsus van Kol SJ, *Theologia moralis*, t. II (Herder) Barcinone — Friburgi Brisgoviae - Romae - Neo - Eboraci 1968., str. 291.

⁴² RP, br. 11.

⁴³ RP, br. 6a.

⁴⁴ Usp. B. Häring, n. d., str. 370—373.

Naglašavanjem potrebe istinskog obraćenja RP traži od pokornika maksimum angažiranosti. On se ne zaustavlja na onom minimumu nesavršenog pokajanja, što se prije u moralkama toliko naglašavalo tješeći se da sve ostalo nadoknađuje sakrament koji djeluje »ex opere operato«.

Istina, maksimum je obraćenja ideal kojem treba težiti. Međutim, u mnogim slučajevima pokornik je još daleko od tog ideala. Ipak bi bilo nepametno čekati tu puninu obraćenja pa onda pristupiti sakramentu pokore, jer se ta punina postizava upravo obavljanjem toga sakramenta. Glavno je da se pokornik obratio u tolikoj mjeri u kolikoj je mjeri i sagriješio.

No, u pitanju obraćenja treba poštivati i psihološke zakone znajući da milost djeluje u skladu s naravi svakog pojedinca. Poštujući te zakone svećenik će prije ispovijedi i na samoj ispovijedi sve učiniti da pokornik ima barem najnužniji stupanj obraćenja.

2. Ispovijed

»Na sakramenat pokore spada ispovijed ili priznanje grijeha. Ona izvire odatle što se čovjek pred Bogom pravo spoznao te se kaje za grijeha.«⁴⁵

U tim riječima RP naglašeno je više nego prije potreba sebe *spoznati pred Bogom*. Ne radi se samo da čovjek »promisli svoje grijeha«, već da ih spozna u svjetlu Božje riječi koja se čita prigodom ispovijedi. U tom svjetlu on će bolje spoznati zloću grijeha, za njih se iskrenije pokajati i skrušenije ispovjediti.

Što se tiče potpunosti i cjelovitosti ispovijedi, ona se traži kao i prije. Nekada će se ispovjednik morati zadovoljiti samo s formalnom ili subjektivnom potpunosti, tj. s priznanjem grijeha koje je pokornik pred Bogom spoznao, koje može i koje je dužan ispovjediti, a neće se mučiti oko materijalne potpunosti. Premda treba voditi računa o potpunosti i cjelovitosti ispovijedi, ipak veću pažnju treba posvetiti dispoziciji, obraćenju. Sakramenat pokore je prvotno obraćenje, a ne priznanje grijeha. Stoga priznanje grijeha mora biti podređeno obraćenju, a ne obratno. Možda nam je u tom pitanju potrebno ponešto izmijeniti ne samo praksu već i mentalitet?!

3. Zadovoljština

»Pravo obraćenje dovršuje se zadovoljštinom za grijeha, poboljšanjem života i naknadom nanesene štete.«⁴⁶ Tim riječima RP naglašava ekspijacijatorni i satisfakcijatorni karakter zadovoljštine koju pokornik treba prihvatiti i izvršiti nakon ispovijedi. Ali, zadovoljština ima i medicinalni karakter. To RP također naglašava: »Potrebno je zato da kazna bude uistinu lijek za grijeh te nekako obnavlja život.«⁴⁷

⁴⁵ RP, br. 6b.

⁴⁶ RP, br. 6c.

⁴⁷ Isto mj.

Prihvaćanjem i vršenjem pokore, ne samo one koju je naložio ispovjednik, već i prihvaćanjem svih životnih nedaća u duhu pokore, pokornik zapravo ulazi u novo stanje, stanje pokornika. Tim stavom i životom on ne samo popravlja ono što je grijehom narušio već »i preže za onim što je pred njim.«⁴⁸ To što je pred njim jest savršenstvo kršćanskog života koje želi postići.

Zaključak

Ako se sakrament pokore shvati i vrši u svjetlu obnovljenog obreda, »vjernik u svom životu doživljuje i obznanjuje Božje milosrđe te zajedno sa svećenikom slavi bogoslužje Crkve kojim se ona trajno obnavlja.«⁴⁹

---

⁴⁸ Isto mj.

⁴⁹ RP, br. 11.